

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарних технологій

Кафедра соціології і публічного управління

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ННІ СГТ

Андрій КІПЕНСЬКИЙ

«19» вересня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ
для здобувачів вищої освіти**

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 5 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 054 Соціологія
(шифр і назва)

Освітня програма Соціологія управління

ННІ соціально-гуманітарних технологій

Розробник:

старший викладач Світлана ГРИГОР'ЄВА
(посада, науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ініціали та прізвище)

Ухвалено на засіданні випускової (их) кафедри

соціології і публічного управління
(назва кафедри, яка забезпечує викладання дисципліни)

Протокол № 7 від «30» серпня 2023 року

Завідувач кафедри
соціології і публічного управління
(назва кафедри)

Володимир МОРОЗ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Ухвалено на засіданні Вченої ради факультету соціально-гуманітарних технологій

Протокол № 1 від «19» вересня 2023 року

Гарант ОП Марина БІРЮКОВА
(підпис, прізвище та ініціали)

Робочу програму перезатверджено на засіданні кафедри на наступний навчальний рік.

20__/20__ н. р. протокол №____ від «__» _____ 20__ р.

20__/20__ н. р. протокол №____ від «__» _____ 20__ р.

20__/20__ н. р. протокол №____ від «__» _____ 20__ р.

20__/20__ н. р. протокол №____ від «__» _____ 20__ р.

1. ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ПРАКТИКИ

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	3 них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8	180/6		180						+	

Практика проводиться у VIII семестрі з відривом від навчального процесу протягом чотирьох тижнів.

Робочий (в аудиторії або на підприємстві) час практиканта 30 годин на тиждень

Орієнтовні бази практики

1. КП «Харківські теплові мережі», м. Харків
2. ТОВ «Аріалсервіс», м. Харків
3. ТОВ «Пентан Опт», м. Харків
4. АТ «ХТЗ», м. Харків
5. ТОВ «Старік енд море»
6. Лабораторія прикладних соціологічних досліджень кафедри соціології та політології НТУ «ХП», м. Харків
7. Товариство з обмеженою відповідальністю «Керам Деко», м. Харків
8. Харківська ЗОШ I-III ступеню № 95 Харківської міської ради Харківської області, м. Харків
9. ФОП Гнутов Андрій Вікторович, м. Харків

2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ

Практика здобувачів вищої освіти є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки соціологів-фахівців в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». Її спрямовано на закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти під час навчання, набуття й удосконалення практичних навичок і вмінь, визначених освітньою програмою підготовки фахівців в галузі соціології. Практика проводиться на оснащених відповідним чином базах практики, на сучасних виробництвах, в науково-дослідних та проектних організаціях різних галузей господарства та форм власності.

Порядок проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Соціологія» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» розроблено відповідно до: – Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами); – Положення «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 № 93; – Проекту Положення «Про практичну підготовку студентів вищих навчальних закладів» від 09.02.2011, розробленого Міністерством освіти і науки України; – Рекомендацій щодо проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, розроблених Державною науковою установою «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» у 2013 році на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 № 970 «Про затвердження плану першочергових заходів з виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» та наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.12.2012 № 1448 «Щодо плану першочергових заходів з виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва».

3. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

У процесі проходження виробничої практики студенти мають ознайомитись з особливостями майбутньої професійної діяльності, основними сферами діяльності практичного соціолога, відпрацювати вміння та навички у галузі розробки програм соціологічного дослідження, зібрати та проаналізувати емпіричний матеріал для написання дипломної роботи, прийняти участь в проведенні соціологічних опитувань, маркетингових досліджень, консультацій та інших форм професійної діяльності.

Метою практичної підготовки соціологів є закріплення набутих студентами знань, навичок та вмінь, які мають безпосередній вплив на професійний рівень майбутнього спеціаліста. Студенти поступово повинні придбати навички проблемного соціально-гуманітарного мислення, визначення та творчого аналізу професійних проблем.

Загальна мета переддипломної практики – підготувати студентів до самостійного виконання службових обов'язків на відповідній посаді згідно з отриманою спеціалізацією, а також проведення дипломного дослідження, а саме:

1. Закріплення студентами одержаних теоретичних знань.
2. Ознайомлення з діяльністю соціолога/спеціаліста в реальних умовах трудової діяльності.
3. Залучення до практичної діяльності майбутніх спеціалістів-соціологів.
4. Систематичне поновлювання знань та застосування їх у практичній діяльності.
5. Розробка дипломного дослідження та збір емпіричного матеріалу для дипломної роботи.
6. Апробація теоретичної частини роботи в практичній/трудова́й діяльності.
7. Творче застосування набутих знань, вмінь та навичок у практичній/трудова́й діяльності.

8. Обґрунтування рекомендацій.

4. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ

Компетентності:

- Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК-1).
- Здатність працювати в команді (ЗК-3).
- СК04. Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.
- СК05. Здатність самостійно планувати, організовувати та проводити соціологічне дослідження
- СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
- СК07. Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців.
- СК08. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога

Результати навчання:

- РН09. Вміти розробляти програму соціологічного дослідження.
- РН10. Володіти навичками збору соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів.
- РН11. Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців.
- РН12. Знати та дотримуватися етичних норм професійної діяльності соціолога.

5. БАЗИ ТА ПОРЯДОК ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Практика здобувачів вищої освіти за спеціальністю 054 «Соціологія» проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програми для відповідних рівнів вищої освіти, або в його структурних підрозділах.

Підприємства (організації, установи), які використовують як бази практики, відповідають таким вимогам:

- здатність забезпечити виконання програми практики;
- наявність структур, галузей, що відповідають спеціальностям/освітнім програмам;
- наявність безпечних і нешкідливих умов виконання санітарно-гігієнічних норм і вимог з охорони праці під час проведення практики;
- можливість кваліфікованого керівництва практикою здобувачів вищої освіти;
- надання здобувачам вищої освіти на час практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмі практики (за наявності відповідних вакансій);
- надання здобувачам вищої освіти права користуватися бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, потрібною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності підприємства;
- можливість подальшого працевлаштування випускників Університету (на загальних підставах за наявності вакансій).

Для проведення практики Університет завчасно укладає відповідні угоди про проведення практики на базі підприємства.

Короткострокові угоди укладають на період проходження конкретної практики .

З метою успішного виконання завдань практики та налагодження тісних зв'язків з роботодавцями Університет укладає довгострокові угоди на 3–5 років .

Здобувачі вищої освіти можуть самостійно, за узгодженням з керівником практики від кафедри вибирати місце проходження практики й пропонувати його для використання.

У межах академічної мобільності здобувачам вищої освіти може бути надана можливість проходження практики на сучасних високотехнологічних профільних підприємствах або в університетах інших країн. Проходження практики за кордоном може здійснюватися за міждержавними угодами, за угодами між вищими навчальними закладами з можливістю надання міждержавних стипендій або грантів. Практика за кордоном, її керівництво та підведення підсумків має здійснюватися на загальних засадах.

Організацію та контроль за проходженням студентами виробничої практики забезпечують заклад вищої освіти з одного боку та базові установи, до яких відряджені студенти-практиканти, з іншого боку.

Укладення договорів, оформлення листів, контроль за загальним ходом практики та прийом звітів студентів здійснює керівник практики від університету.

На вищій навчальній заклад покладається таке:

1. Завчасне інформування базових установ, у яких студенти проходять практику про термін проведення практики/стажування, направлення до їх адреси листа із програмою практики, кількісним складом практикантів і проханням до керівництва.

2. Розробка методичних рекомендацій для керівників виробничої практики на місцях і своєчасне ознайомлення їх з цими рекомендаціями.

3. Забезпечення контролю за проходженням практики з боку керівників з числа досвідчених викладачів профільюючих кафедр (доценти, професори), які несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики.

4. Обов'язки керівників практики від вищого закладу освіти (викладачів):

- проведення інструктажу керівників на місцях (від базової установи);
- контроль за виконанням студентами-практикантами індивідуальних планів практики;

- вивчення та оцінка досвіду роботи студентів-практикантів щодо їхньої можливості/кваліфікованості для виконання практичної діяльності в цій базовій установі тощо.

5. Права керівників практики від вищого закладу освіти (викладачів):

- ознайомлення з планом виробничої практики, його узгодження;
- експертиза та пропозиції щодо усунення недоліків в організації та проведенні практики;

- внесення пропозицій та узгодження щодо залучення керівників практики на місцях;

Керівництво виробничою практикою на місцях здійснюється особами з адміністрації базової установи (організація чи підприємство) або іншими спеціалістами, які мають кваліфікацію, відповідну до теми дослідної та практичної роботи студентів.

На базову установу виробничої практики покладається таке:

Основними базами практики мають бути: навчальні, виробничі заклади та громадські організації, науково-дослідні лабораторії, у яких працюють кваліфіковані фахівці-соціологи.

Керівник повинен організувати діяльність практикантів безпосередньо на базі практики, надати відзив щодо роботи студента. У відгуці повинно бути відмічено ступінь сумлінності відношення студента до проходження практики, рівень його знань, вмінь та навичок, основні зауваження та побажання щодо оцінки результатів практики.

Обов'язки керівників практики на місцях:

- забезпечення у повному обсязі виконання програм та індивідуальних планів студентів та контроль за їхньою реалізацією;
- вибір безпосередньо керівників практики з-поміж підлеглих працівників;
- забезпечення входження практикантів у трудовий колектив та допомога адаптуватися до нових умов під час проходження студентами виробничої практики;

Керівництво практикою передбачає виконання наступних завдань:

1. підготовка матеріалів, необхідних для проведення практики відповідно до актуальних ресурсів бази практики (в т.ч. матеріали проведених досліджень, що ілюструють основні завдання, які розв'язує соціолог в організації, актуальні теоретичні матеріали, первинні матеріали для опрацювання навичок професійної діяльності практикантів);
2. ознайомлення практикантів з базою практики, специфікою діяльності організації;
3. ознайомлення практикантів з завданнями соціолога в організації та специфікою його діяльності;
4. ознайомлення практикантів з посадовими інструкціями соціолога в організації та пояснення щодо особливостей вимог до спеціаліста;
5. планування роботи практикантів та координація з відділами або підрозділами, де мають за графіком працювати практиканти.

За необхідністю:

6. спільне з практикантами проведення професійних процедур; спостереження за самостійною роботою практикантів;
7. планування та корекція планів роботи практикантів з респондентами або групами.

8. контроль виконання практикантами самостійної діяльності; оцінювання та написання рекомендацій щодо виконання наступних завдань практики, а саме результатів соціологічного дослідження та його інтерпретації, а також порад щодо оптимізації управління у діяльності групи, підрозділу;

9. перевірка анотованої практикантами літератури, рекомендації щодо продовження роботи та поширення переліку актуальних джерел;

10. опрацювання з практикантами теоретичних та практичних матеріалів, перевірка та корекція матеріалів звіту, написання відзиву.

Обов'язки здобувача вищої освіти

Здобувачі вищої освіти Університету під час проходження практик зобов'язані:

– до початку практики одержати в керівника практики від Університету направлення (Додаток Г), методичні матеріали (методичні вказівки, програму, щоденник (Додаток В), індивідуальне завдання (Додаток Б)) та консультації щодо оформлення потрібних документів;

– своєчасно прибути на базу практики;

– щоденно відвідувати базу практики (або відразу повідомити керівників практики про причини відсутності на практиці);

– у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;

– вивчити й дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;

– відповідати за виконану роботу та її результати, бути прикладом свідомого і сумлінного ставлення до праці;

– вести щоденник практики;

– своєчасно оформити звітну документацію та скласти залік із практики.

6. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Завдання щодо проведення дипломного дослідження:

- 1) Конкретизувати проблему дипломного дослідження:
 - а) оцінити актуальність обраної проблеми для суспільства;
 - б) оцінити здійсненність дослідження;
 - в) оцінити межі сформульованого дослідницького питання;
 - г) визначити час, необхідний на проведення дослідження;
 - д) забезпечити дозвіл керівників на проведення дослідження, обговорення із керівництвом методів дослідження;
 - е) забезпечити безконфліктне входження практикантів до трудового колективу та необхідне сприяння колег.
- 2) Зробити огляд наукової літератури з проблеми дипломного дослідження.
- 3) Визначити мету дослідження та оцінити його потенційну практичну значимість.
- 4) Проаналізувати етичні та правові проблеми, пов'язані з дипломним дослідженням.
- 5) Визначити об'єкт дослідження та одиниці аналізу.
- 6) Виявити поняття, важливі для розуміння, опису або пояснення предмету дипломного дослідження, зробити їхній перелік.
- 7) Скласти структурну схему причинно-наслідкових зв'язків між поняттями предмету дипломного дослідження.
- 8) Проаналізувати можливість соціологічного виміру кожного поняття конкретними індикаторами.
- 9) Сформулювати гіпотези дослідження, визначити залежні, незалежні і контрольні змінні, типи відносин між ними та можливі зв'язки (позитивні, негативні і криволінійні).
- 10) Надати операційне визначення концепцій дослідження та знайти індикатори, які є емпіричним еквівалентом теоретичним поняттям; оцінити

діапазон варіації змінних, що відображають поняття та варіацію всередині діапазону змінної.

11) Розробити вимірювальний інструментарій дослідження, обґрунтувати вибірку.

12) Провести вимірювання згідно з обраними методами (інтерв'ю, анкетне опитування, спостереження, експеримент, аналіз документів, статистика тощо).

13) Зформувати масив одно й двовимірних розподілів (таблиць) та провести аналіз отриманих результатів

14) Провести опис отриманих результатів з використанням таблиць та графіків.

15) Розробити практичні рекомендації виходячи з результатів дослідження.

16) Підготувати презентацію результатів дослідження.

7. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ Й ЗАХИСТУ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Після закінчення терміну практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми практичної підготовки. Загальна форма звітності за практику – це подання письмового звіту, який підписують і оцінюють члени комісії із прийому диференційованого заліку із практики.

Письмовий звіт разом з іншими документами, установленими робочою програмою практики (щоденник практики; характеристика з оцінкою практики за п'ятибальною та стобальною шкалою, завірена керівником практики від підприємства та печаткою тощо), подають на рецензування керівнику практики від Університету. Після доопрацювання та остаточного погодження з ним звіт у друкованому вигляді подають до захисту.

Звіт охоплює відомості про виконання всіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Оформлюють звіт відповідно до єдиних вимог щодо оформлення текстових документів НТУ «ХП».

Основний документ, що відображає поточну діяльність здобувача вищої освіти, етапи виконання завдань, – це **щоденник** практики. Цей документ є частиною звіту здобувача вищої освіти.

Звіт із практики здобувач вищої освіти захищає (з диференційованою оцінкою) в комісії, до складу якої входять керівники практики (за можливістю, і від баз практик), науково-педагогічні працівники, які викладали спеціальні дисципліни. Склад комісій затверджує завідувач кафедри у кількості 3-х осіб.

Комісія приймає диференційований залік в останній день практики або протягом 3-х днів після її закінчення. Залік за результатами із практики виставляють на підставі таких даних:

- оцінки результатів виробничої роботи, наданої в характеристиці керівника практики від підприємства;
- оцінки за оформлення звіту, щоденника;

- презентації здобувачами вищої освіти результатів проходження практики під час захисту звіту;
- спостереження керівника практики від кафедри, які він фіксує в щоденнику;
- відповідей на запитання членів комісії із прийому заліку за практику.

Оцінку за результати практики вносять до відомості обліку успішності й у залікову книжку за підписом голови комісії.

У випадку незадовільної оцінки під час захисту результатів практики директор/декан може дозволити здобувачу вищої освіти повторний захист на підставі службової записки завідувача кафедри. Повторне складання диференційованого заліку допускається не більше одного разу. Отримання оцінки «незадовільно» після перескладання є підставою для відрахування.

Здобувачеві вищої освіти, який не з'явився на практику з поважної причини (хвороба тощо), яку документально підтверджено, ректор може надати право проходження практики в інший термін на підставі службової записки директора/декана, що узгоджується із начальником навчального відділу та проректором з науково-педагогічної роботи.

Зміну термінів проходження практики оформляють наказом по університету, керівник практики складає індивідуальний графік її проходження, який затверджує директор інституту / декан факультету.

Здобувача вищої освіти, який не з'явився на практику без поважної причини, вважають таким, що одержав оцінку «незадовільно» та відраховують з Університету.

У випадку відсутності здобувача вищої освіти на захисті результатів практики з невідомої причини у відомості успішності виставляють позначку «не з'явився».

Критерії оцінки успішності практики є комплексними та спираються на такі три основних складових:

- оцінка, або характеристика процесу проходження практики (на засадах відзиву керівника за місцем проходження практики);
- оцінка підготовлених “Матеріалів виробничої практики” (визначає комісія);
- оцінка захисту звіту за результатами практики (визначає комісія);
- Оцінка за практику виставляється у залікову відомість згідно із критеріями, наведеними у таблиці 1

Таблиця 1. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ЄКТС

Рейтингова Оцінка, бали	Оцінка ECTS та її визначення	Національна оцінка	Критерії оцінювання	
			позити вні	негативні
1	2	3	4	5
90-100	A	Відмінно	<ul style="list-style-type: none"> - Глибоке знання навчального матеріалу модуля, що містяться в основних і додаткових літературних джерелах; - вміння аналізувати явища, які вивчаються, в їхньому взаємозв’язку і розвитку; - вміння проводити теоретичні розрахунки; - відповіді на запитання чіткі, лаконічні, логічно послідовні; - вміння вирішувати складні практичні задачі. 	Відповіді на запитання можуть містити незначні неточності

82-89	В	Добре	<p>- Глибокий рівень знань в обсязі обов'язкового матеріалу, що передбачений модулем;</p> <p>- вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки;</p> <p>- вміння вирішувати складні практичні задачі.</p>	Відповіді на запитання містять певні неточності ;
75-81	С	Добре	<p>- Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування;</p> <p>- вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки;</p> <p>- вміння вирішувати практичні задачі.</p>	- невміння використовувати теоретичні знання для вирішення складних практичних задач.
64-74	D Д	Задовільно	<p>- Знання основних фундаментальних положень матеріалу, що вивчається, та їх практичного застосування;</p> <p>- вміння вирішувати прості практичні задачі.</p>	Невміння давати аргументовані відповіді на запитання; <p>- невміння аналізувати викладений матеріал і виконувати розрахунки;</p> <p>- невміння вирішувати складні практичні задачі.</p>

60-63	E	Задовільно	<p>- Знання основних фундаментальних положень матеріалу модуля, - вміння вирішувати найпростіші практичні задачі.</p>	<p>Незнання окремих (непринципових) питань з матеріалу модуля; - невміння послідовно і аргументовано висловлювати думку; - невміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач</p>
35-59	FX (потрібне додаткове вивчення)	Незадовільно	<p>Додаткове вивчення матеріалу модуля може бути виконане в терміни, що передбачені навчальним планом.</p>	<p>Незнання основних фундаментальних положень навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; - невміння розв'язувати прості практичні задачі.</p>
1-34	F (потрібне повторне вивчення)	Незадовільно	-	<p>- Повна відсутність знань значної частини навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; - незнання основних фундаментальних</p>

				них положень; - невміння орієнтуватися під час розв'язання простих практичних задач
--	--	--	--	---

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1	Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування: підручник. Київ: Києво-Могилянська академія, 2017. 342 с.
2	Соціологія: організація емпіричного дослідження. Навч. посібн. / уклад. Балановський Я. М. – Умань: Візаві, 2019. – 471 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/10780/1/%D0%94%D1%80%D1%83%D0%BA%20%282%29.pdf
3	Гоманюк М.А. Інтерв'юер у масовому опитуванні. Кишеньковий навчально-методичний посібник. – Херсон : Гілея, 2013. – 84 с
4	Сучасні методики контент-аналізу: навчальний посібник / За заг. ред. Костенко Н., Батаєвої К., Іванова В. Київ: Кондор, 2018. 256 с.
5	Вербець В.В. Методика організації та проведення соціологічного дослідження: Навчально-методичний посібник. – Березно. - 2008. – 231 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eprints.oa.edu.ua/369/1/verbec.pdf
6	Комплексні вимірювальні інструменти в соціологічних дослідженнях: розроблення, адаптація, обґрунтування достовірності [Є. Головаха, С. Дембіцький, Н. Паніна та ін.]; за наук. ред. Є. Головахи та С. Дембіцького. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. – 405 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://i-soc.com.ua/assets/files/library/kompleksni-vimiryuvalni-instrumenti-v-sociologichnih-doslidzhennyah.pdf
7	Як провести соціологічне дослідження: методичні рекомендації / Упоряд. та заг. ред. О.М. Балакіревої та О.О. Яременка. – К.: Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 264 с.
8	Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Київ: Наукова думка, 2006. 232 с.
9	Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження. Київ: Дух і

	Літера, 2015. 380 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7700/Bogdan_SocResearch.pdf
10	Якісні дослідження в соціологічних практиках: навчальний посібник / За ред. Н. Костенко, Л. Скокової. Київ: Інститут соціології НАНУ, 2009 400 с. https://i-soc.com.ua/assets/files/library/g_s_ok.pdf
11	Chapter 2: Sociological Research Methods URL: https://www.gcsnc.com/site/handlers/filedownload.ashx?moduleinstanceid=106970&dataid=89367&FileName=chap02.pdf
12	A Quick Guide to Quantitative Research in the Social Sciences URL: A Quick Guide to Quantitative Research in the Social Sciences
13	Social Research Methods and Design (29 навчальних відео). URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLirEzjoHKvxaX8zZuFUSAi4jdukeexwx